

14. Koltko-Rivera M. (2004). The psychology of worldviews. *Review of general psychology*, 8 (1), 3–58.
 15. Ryff C., Keyes C. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 719–727.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2020.
 The article was received 18 June 2020.

УДК 37.015.311:159.923.3-051
 DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-3-3>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МАТРИЦЯ МАКРОГЕНЕЗУ «КАРТИНИ СВІТУ» МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ

Каліщук Світлана Миколаївна

кандидат психологічних наук, доцент,
 докторант кафедри психології особистості та соціальних практик
 Київський університет імені Бориса Грінченка

klana_@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1749-7856

Researcher ID: F-4321-2019

Мета. Висвітлення складу та процесуальної дії психолого-педагогічної матриці макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів.

Методи. Процедура теоретико-методологічного дослідження складалась із генетико-моделюючого, системного, структурно-інтегративного і фреймового підходів.

Результати. Доведено, що макрогенез «картини світу» є системотвірним вектором формування професійної ідентичності психолога-консультанта, вбираючи в себе конструкти опису професійного світу та семантичні універсалії щодо нього. Визначено психолого-педагогічну мету макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів, яка полягає в об'єктивації засобів та шляхів унікальної суб'єктивної репрезентації об'єктивної дійсності, що проектується на сприйняття та розуміння клієнта. Топологічною моделлю психолого-педагогічної матриці обрано паралелепіпед, внутрішній зв'язок між гранями якого організує об'ємний простір із мережами і вузлами. На нижній (форми моделей навчальних ситуацій) та верхній (форми оновлення «картини світу») горизонтальних гранях розташовуються, відповідно, причинні (вихідні) та наслідкові (похідні) інформаційні кластери. На чотирьох вертикальних гранях розміщуються системотвірні варіанти форм представлення інформації, які окреслені варіативністю онтологічних доміант (змісту, генезу, операцій, планів дії) транстеоретичного екзистенціально-системного концепту.

Висновки. Фреймовий підхід, на засаді якого побудована узагальнена модель психолого-педагогічної матриці, дає змогу включити до себе максимально повний обсяг реальних ситуацій процесу макрогенезу «картини світу», які розглядаються в інтрапсихічному, інтерпсихічному, екзистенціальному та системному ракурсі. Матриця характеризується безмежним ресурсом бути адаптованою до конкретної психолого-педагогічної ситуації шляхом задіяння окремих скриптів (сценаріїв) – ментальних репрезентацій каузально пов'язаних дій, які спрямовані на головну мету макрогенезу «картини світу» – на розвиток відкритої пізнавальної позиції щодо себе, світу і світу професії.

Ключові слова: транстеоретичний підхід, екзистенціально-системний концепт, мнемічні контексти, топологічна модель, фреймовий підхід.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MATRIX OF MACRO GENESIS OF THE “WORLDVIEW” OF FUTURE PSYCHOLOGISTS-CONSULTANTS

Kalishchuk Svitlana Mykolayivna,

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor,

Doctoral Student at the Department of Psychology of Personality and Social Practices
 Borys Grinchenko Kyiv University

klana_@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1749-7856

Researcher ID: F-4321-2019

Purpose. Elucidation of the composition and procedural action of the psychological and pedagogical matrix of macrogenesis “worldview” of future counseling psychologists.

Methods. The procedure of theoretical and methodological research consisted of genetic modeling, system, structural-integrative and frame approaches.

Results. It is proved that the macrogenesis of the “worldview” is a system-forming vector of formation of the professional identity of the counseling psychologist, absorbing the constructs of the description of the professional world and semantic universals about it. The psychological and pedagogical goal of the macrogenesis of the “worldview” of future counseling psychologists is determined, which is to objectify the means and ways of unique subjective representation of objective reality, which is projected on the perception and understanding of the client. The topological model of the psychological-pedagogical matrix is a parallelepiped, the internal connection between the faces of which is organized by the three-dimensional space with networks and nodes. On the lower (forms of models of learning situations) and upper (forms of updating the “worldview”) horizontal faces are respectively causal (initial) and consequential (derived) information clusters. On the four vertical faces are system-forming variants of forms of information representation, which are outlined by the multivariate ontological dominants (content, genesis, operations, action plans) of the transtheoretical existential-systemic concept.

Conclusions. The frame approach, on the basis of which the generalized model of psychological and pedagogical matrix is built, allows to include the fullest volume of real situations of the process of macrogenesis of “worldview”, which are considered in intrapsychic, interpsychic, existential and systemic perspective. The matrix is characterized by an unlimited resource to be adapted to a specific psychological and pedagogical situation by using individual scripts (scenarios) – mental representations of causally related actions, which are aimed at the main goal of macrogenesis “worldview” – to develop an open cognitive position about themselves, the world and the world. profession.

Key words: *trans-theoretical approach, existential and systemic concept, mnemonic contexts, topological model, frame approach.*

Вступ

Центральний вектор фахової підготовки психологів-консультантів – це входження у смисловий простір світової психотерапевтичної культури, який сповнений чисельних блискучих ідей неперевершених авторів. Цей шлях передбачає виконання двох різноспрямованих, але нероздільних завдань: 1) засвоєння багатоманітного спектра «поліфонічних» діалогів представників різних парадигм, їх узагальнених теоретичних «призм» і методичних програм; 2) актуалізація в майбутнього фахівця проблем власної особистісної та професійної екзистенції. Практичний аспект означених завдань породжує в дослідників перелік питань, що розгортають поле пошуку чинників підвищення якості академічної підготовки психологів-консультантів. Зокрема, обговорюються та обґрунтовуються засади:

1) створення спеціальної галузі психологічних досліджень – «психотерапевтичної компаративістики» з метою здійснення порівняльно-історичних досліджень у просторі світової психотерапевтичної культури й побудови єдиної конструкції світової психотерапії (Цапкин, 2008). Така навчальна дисципліна, на думку В. М. Цапкіна, спрямовувала б студентів-психологів на пізнання конвергентних засад загального смислового простору психотерапевтичних систем в умовах різноманіття теорій і водночас розмитості меж практичної психологічної допомоги в умовах, коли «психотерапія виявляється міфологічним Протеєм, який постійно змінює свій образ, форму свого втілення» (Цапкин, 1992: 11). Розкриття граничних цілей і цінностей психологічних

шкіл та їх системнотвірних принципів – це рух знаходження засад об'єднаної психотерапевтичної системи, її об'єктивних психотерапевтичних універсалій.

2) інтегративного психотерапевтичного руху, який зумовлюється, як підкреслюють Дж. Прохазка та Дж. Норкросс, необхідністю встановлення відкритої творчості й транстеоретичного діалогу з метою підвищення ефективності психологічної допомоги з огляду на те, що «жодна система психотерапії й жодна теорія не є достатньо повною, щоб відповідати складності пацієнта» (Прохазка & Норкросс, 2007: 233). Варто підкреслити, що послідовний рух розвитку психологічної науки від пояснювальної до функціональної парадигми означає складання нової комплексної методології аналізу варіативності процесів динаміки складної системи, якою є людина. Сучасний період актуалізує мультитеоретичну, інтегративну (Зейг, Мьюніон, 2000), транстеоретичну (Прохазка, Норкросс, 2007) конвергенцію наявних психологічних систем. Однак дотепер інтегративний рух не знаходить свого відображення в навчальних програмах підготовки психологів-консультантів;

3) специфіки набуття довготривалої багатоступеневої післядипломної підготовки з виконанням чотирьох обов'язкових програм, а саме: початкової підготовки в галузі теорії та методів певного психотерапевтичного спрямування; дидактичної психотерапії – проходження власної психотерапії, курсу клінічної пропедевтики та супервізійного етапу. Наголосимо, що досвід післядипломної підготовки здійснюється, як правило, продовж 5–7 років та зосереджу-

ється на теорії й методах однієї психотерапевтичної орієнтації. Відбувається довготривале за часом і глибинне за сутністю замкнення в межах певної психологічної школи та признання її як ключового або навіть єдиного універсуму;

4) ефективного технологічного функціонування психолога-консультанта, яке залежить не тільки від практичного оволодіння концептуальними методами й удосконалення та збагачення технології консультативної діяльності.

Не менш важливою є особистісна складова частина психолога-консультанта і, перш за все, простір тієї екзистенціальної дійсності, з фрагментом якої він себе співвідносить і який значуще на нього впливає. Тому в процесі підготовки майбутніх психологів-консультантів важливим є фокусування уваги на мікрогенезі (становленні) та макрогенезі (розвитку) їх «картини світу» як багатшарової конструкції суб'єктивних образів реального світу та смислових зв'язків між ними (Каліщук, 2020а).

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

До конструктів, які розкривають зміст «картини світу» та походження досвіду інтерпретації подій об'єктивного світу і суб'єктивного їх переживання й трансляції, можна зарахувати:

- імпринтинг досвіду (Bernhardt & Marcher, 1992);
- «кристалізовані» патерни емоційного та поведінкового реагування (Adler, 1932);
- психічні та ментальні стани очікування (Porovych & Vlynova, 2019);

– «тип установки щодо інших» як механізм узагальнення й відчуження елементів світу від похідного досвіду та їх усталена та часто помилкова категоризація (Каліщук, 2014);

– семантичні універсалиї як форма «упаковування» досвіду взаємодії зі світом (Каліщук, 2020б);

– динамічні смислові структури особистості, діяльності та ситуації як форми відбиття у свідомості ієрархічної структури взаємовідносин людини зі світом (Леонтьев, 2003);

– екзистенційну сповненість, що складається з самодистанціювання, самотрансценденції, свободи й відповідальності (Ldngle & Orgler, 2000);

– екзистенціальну мотивацію й екзистенціальну якість життя (Ldngle, 2011; Gцrtz, 2004) тощо.

Рух макрогенезу «картини світу» здійснюється від явища до поступового відкриття всіх можливих його граней. Це «автопоезний» рух (Varela, 1995), який спрямовано, з одного боку, на відображення дійсних зв'язків зі світом (життєві ситуації, життєві виклики), з іншого – на пізнання й розуміння світу з побудовою на засаді «самовіднесення» і співпричетності деталізованої «картини світу» з власними інтенціями вибору, свободи та відповідальності. Водночас «картина світу» – це план внутрішньої діяльності психолога-консультанта й інтегративна система дискретних значень, що складається з відкритих ним континуальних смислів як мінімоделей дійсності. Тому «картина світу» є простором розгортання професійної

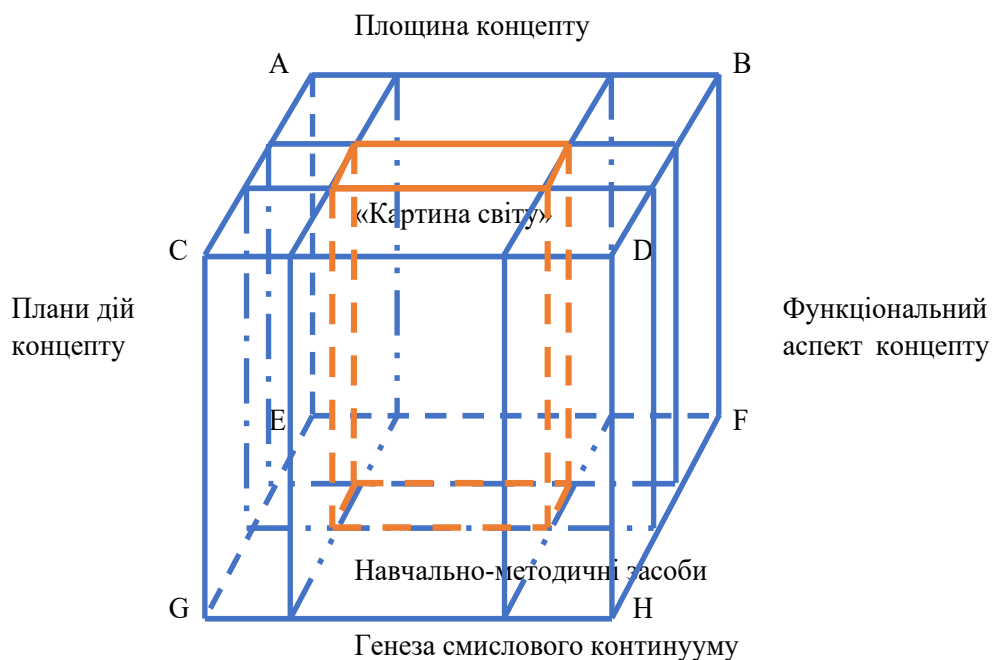

Рис. 1. Топологічна модель психолого-педагогічної матриці

екзистенції та професійного тезаурусу психолога-консультанта, зумовлюючи створення особистісних фільтрів сприйняття запиту клієнта, визначення траєкторій експлорації його внутрішнього досвіду та форми і спрямування процесу консультативних змін.

Отже, макрогенез «картини світу» є системотвірним вектором формування професійної ідентичності психолога-консультанта, вбираючи в себе конструкти опису професійного світу та семантичні універсали щодо нього. У зв'язку з цим важливим психолого-педагогічним завданням є створення моделі та процедури макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів із метою об'єктивації ними власних засобів та шляхів унікальної суб'єктивної репрезентації об'єктивної дійсності. Керований психолого-педагогічний рух макрогенезу «картини світу» має забезпечити відкриття та розуміння майбутніми психологами-консультантами тих граней власного сприйняття, які в них є доміантними з огляду на неповторно пережитий парафернальний досвід, який проектується ними на сприйняття та розуміння клієнта.

Мета статті – висвітлити склад та процесуальну дію психолого-педагогічної матриці макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів.

2. Методологія та методи

Процедура теоретико-методологічного дослідження забезпечує досягнення змістового аналізу психолого-педагогічної матриці та складається з таких методологічних підходів:

– генетико-моделюючий – єдність «самопроектування» особистості й системи умов її функціонування та розвитку (Максименко, 2006);

– системний – «автопоезний» процес неперервного суб'єктивного творення світу, який зумовлюється множиною взаємодій з оточуючим середовищем через спіральне повторення та взаємозв'язок, кожен з яких запускає структурні зміни в системі (Varela, 1995);

– структурно-інтегративний – аналіз інтегративних процесів еволюційного руху особистості (Холодная, 2002).

Крім того, враховуючи багатозаровість «картини світу», в якій минулий досвід людини інтегрується з безмежною власною інтенційністю та вибудовує парафернальну смислову проекцію дійсності, вважаємо, що для моделювання психолого-педагогічної матриці найбільш доцільно використовувати фреймовий підхід, запропонований М.Л. Мінським (Minsky, 1975). Аргументація на користь фреймового підходу зумовлена мультифакторністю процесу макрогенезу «кар-

тини світу» майбутніх психологів-консультантів та спирається на такі ключові положення:

1) врахування ідей розуміючої парадигми (відкриття сутності через процеси еволюціонування, флуктації, біфуркації, самоорганізації, автопоезу) вимагає розгляду макрогенезу «картини світу» в «транстеоретичній» парадигмі, яка в синергетичній єдності спрямована на встановлення смислових взаємозв'язків між елементами системи завдяки розвитку об'ємності та багатомірності психологічного «бачення» себе і світу;

2) використання екзистенціально-системного концепту як транстеоретичної психологічної системи забезпечення процесу смислової динаміки свідомості особистості через прийняття і проживання викликів життя з метою досягнення автентичних установок, свободи й відповідальності щодо власної екзистенції та світу (Каліщук, 2020а);

3) прийняття до уваги специфіки психологічного знання, яке має не тільки вигляд структури певних інформаційних даних, але водночас і механізмів, систем, умов та обмежень їх сприйняття. Психологічна інформація створює нові емоційні зв'язки між смислами, що виступає ключем до знаходження нових аттракторів, які доповнюють смислове поле, організоване відповідно до відбиття життєвих відносин і переживання певного контексту. Таким чином забезпечується процесуальна дія розвитку майбутніми психологами-консультантами власних значень, індукування варіативного інтерпретування відкритих раніше смислів через дію розуміння ракурсів «співвіднесення себе зі світом знання» та «самовіднесення»;

4) констатація, що кожен окремий об'єктивований фрейм – це квант інформаційної системи психологічних знань, який виступає не тільки елементом ієрархічної структури для уявлення знань, засобом їх пред'явлення, організації та структуризації, але й процедурою відкриття нових значень через підвищення точності репрезентацій об'єктивного світу, збільшення масштабу суб'єктивної моделі світу, складання «множинного тексту» на пізнавальних контурах: сенсорно-перцептивному, уявленню, мисленневому, афективному, рефлексивному» (Агафонов, 2003: 110).

3. Результати та дискусії

Беручи до уваги класифікацію фреймів, запропоновану С.А. Жаботинською, а саме: предметно-центричний фрейм, акціональний, партонімічний, гіпотонімічний, асоціативний (Жаботинская, 1999), ми припускаємо, що психолого-педагогічна матриця макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів з огляду на свою специфіку та предметну доречність має їх відображувати в повному

обсязі. Тому топологічною моделлю психолого-педагогічної матриці обрано тривимірну фігуру – паралелепіпед, горизонтальні та вертикальні грані, якого мають власну структуру залежно від їх змісту, а внутрішній зв'язок між ними організує об'ємний простір із мережами і вузлами, що створює, як результат, смислове поле і впливає на макрогенез «картини світу» майбутнього психолога-консультанта. На рис. 1 зображена узагальнена модель фреймової структури з умовною зоною оновлення «картини світу».

Шість граней паралелепіпеда розкривають структурні зв'язки елементів психолого-педагогічної матриці. На нижній (форми моделей навчальних ситуацій) та верхній (форми оновлення «картини світу») горизонтальних гранях розташовуються, відповідно, причинні (вихідні) та наслідкові (похідні) інформаційні кластери. На чотирьох вертикальних гранях розміщуються системотвірні варіанти форм представлення інформації, які окреслені варіативністю онтологічних доміант (змісту, генезу, операцій, планів дії) транстеретичного екзистенціально-системного концепту.

Верхня горизонтальна грань CABD відображує смислове ядро моделі – «картину світу» майбутнього психолога консультанта з окремими квантами її оновлення через складання смислів і емоційних зв'язків між ними. «Картина світу» поповнюється відкритими смислами із застосуванням різних фреймів:

- предметно-центричних, які складаються з окремих смислів, значень, понять щодо одного предмета, наприклад, визначення мети психологічної допомоги або відкриття всіх аспектів «це є Я» як ракурсу «співвіднесення зі світом»;

- акціональних фреймів, в яких здійснюється взаємодія кількох предметів із різними семантичними ролями, наприклад: сприйняття викликів життя (складності, невизначеності, різноманітності, резигнації та вибору);

- партонімічних фреймів, предметні сутності яких співвідносяться між собою як ціле і його частина, наприклад: індивідуальна психологія, яка розкриває генетичний план функціональної дії екзистенціально-системного концепту, зокрема, з'ясовуючи «девіз життя» та зафіксовану «схему апперцепції»;

- гіпотонімічних фреймів, в яких предметні сутності поєднуються родо-видовими відношеннями, наприклад: семантичні універсалиї «професійної картини світу» як складники «картини світу» майбутнього психолога-консультанта;

- асоціативних фреймів, що розкривають відношення схожості понять, пов'язаних зв'язками подібності, наприклад: імпринтинг досвіду та «кристалізовані емоційні та поведінкові патерни, або «найбільш ранній дитячий спогад» і «це моє Життя» як ракурс «співвіднесення зі світом».

Смислове ядро кожного фрейму визначає різноманіття понять, що активуються в процесі вирішення навчального завдання та зв'язків і цілісних функціональних пластів процесу макрогенезу «картини світу». Здійснюється систематичний кругообіг: «картина світу» → «смислове поле» → «навчальний вплив» → «фреймовий зв'язок» → «функція переживання» → «парадоксальний зв'язок смислів» → оновлене «смислове поле» → оновлена «картина світу».

Нижня горизонтальна грань GEFH представлена формами навчальної діяльності майбутніх психологів-консультантів. Вона містить страти (моделі) навчальних ситуацій, форми представлення інформації (вербальну, звукову, візуальну, образотворчу), форми викладення матеріалу, які, зокрема, можуть складатися з назви, пошукового образу, анотації, тексту парадоксального завдання, коментарів, сценарію парадоксального діалогу, метафоричного аналогу, гумористичного аналогу, рефреміну, візуального аналогу, аудіоаналогу, рухового аналогу, тактильного аналогу, аналогу із практики професійної діяльності, аналогу в методах рішення задач – технічних або творчих тощо. Чисельність форм представлення інформації є ключовою умовою включення процесу «розуміння нерозуміння» майбутніми психологами-консультантами психологічної інформації на всіх пізнавальних контурах: сенсорно-перцептивному, уявленню, мисленневому, афективному й рефлексивному (Агафонов, 2003: 16). Задіяння всіх пізнавальних контурів забезпечує складання «множинного тексту» як структурованого смислового змісту, що має певну тривалість та базується на відповідних станах, відрізняється стабільно динамічним характером і потенційною схильністю до змін. Крім того, різноманітність форм представлення інформації активує «відкриту пізнавальну позицію» студентів (Холодная, 2002: 133). Відкритість пізнавальної позиції майбутнього психолога-фахівця виступає необхідною умовою оновлення смислового поля і складається з: усвідомлення множинності мисленневих «поглядів» на одну й ту саму подію, зокрема на власні сприйняття та звичні патерни; використання різних засобів опису та ана-

лізу одного й того самого явища; розвитку здібності синтезувати різні пізнавальні позиції в умовах діалогу; розвитку толерантності до парадоксів і протиріч; розуміння умовного характеру індивідуальних суджень (Холодная, 2002: 133). Ще один позитивний вектор наведених різновидів форм представлення інформації полягає в актуалізації й переживанні стану «розгубленості» (сум'яття), яке відкриває внутрішній простір для змін, простір нових можливостей (Кибеда & Шпаррер, 2014: 16), коли «розуміння нерозуміння» виступає рушійною силою і забезпечує активування обох підсистем навчальної діяльності: регулятивної (мотивація, цілепокладання, оцінка значень) та орієнтовної (врахування умов, контроль, зворотній зв'язок, образ).

Чотири вертикальні грані паралелепіпеда відображають варіанти і можливості трансформативного екзистенціально-системного концепту забезпечувати макрогогенез «картини світу» та містять такі компоненти: змістовий склад концепту; генетико-моделюючі засади, передумови і джерела смислового континууму (мнемічні контексти смислового поля); функціонально-процесуальні засоби експлорації внутрішнього досвіду та п'ять планів макрогогенезу «картини світу».

Грань ABFE представлена елементами, що утворюють площину та оформлюють зміст і функціональні межі трансформативного екзистенціально-системного концепту. Змістові елементи концепту поєднані на засадах інтегративної єдності, синергетичного та динамічного підходів. Концепт включає теорію динамічних систем, екзистенціальний аналіз, психодраму, індивідуальну та трансперсональну психологію й окремі практичні розгалуження – системне моделювання, нейрологічні рівні аналізу життєвої ситуації, кодування й реімпринтинг досвіду, холотропне дихання. Логіка вибору означених елементів концепту задавалась теоретичними (щодо змісту) і практичними (щодо засобів) можливостями кожного з них внести унікальний і незамінний внесок в аналіз ракурсів «співвіднесенням зі світом» як генералізованої дії виявлення смислів особистості в процесі конструювання «картини світу». «Співвіднесення зі світом» та «самовіднесення» приймається нами як ключові критерії дослідження екзистенціальної дійсності особистості. Елементи евристичної моделі екзистенціально-системного концепту предметно спрямовані на відображення всіх аспектів «співвіднесення зі світом», а саме: інтрапсихічного, інтерпсихічного, екзистенціального та системного.

Грань GCDH відображає генез смислового континууму «картини світу» і розкриває два взаємопов'язаних положення. По-перше, модель знань у вигляді фрейму призначена для найповнішого опису того кола понять і семантичних зв'язків, які необхідно активувати в майбутніх психологів-консультантів у період їх фахової підготовки в теперішній життєвий момент. По-друге, на особливу увагу заслуговує актуалізація проєкції минулого та соціально-культурного контексту на сприйняття знань, що нині отримуються. Походження змістового наповнення мнемічних контекстів як актуалізованих смислових утворень має певну дидактичну та виховну особистісну історію.

Своєю чергою мнемічні контексти впливають на розуміння тексту – структурованого смислового змісту свідомості (смислової архітектоніки свідомості) майбутніх психологів-консультантів. Засобами актуалізації мнемічних контекстів є операційні діагностико-корекційні методи екзистенціально-системного концепту (Каліщук, 2020б).

Грань HDBF відображає функціональний аспект діагностико-корекційних підходів (екзистенціального, системного моделювання та психодрами, проєктивного, психосемантичного, бодинамічного і трансперсонального), двома визначними рисами яких є:

1) змога «осягнути неосяжність» і змоделювати та «перепрожити» безкінечну кількість простих та складних понять, якими оперує людина у процесі опису та переживання своєї екзистенції, охопити багатоплановий світ її почувань, образів, ідей, сфер, ролей, загальних чи конкретних тем, завдань та цілей;

2) одночасність і взаємопов'язаність діагностичних та корекційних дії означених підходів й технічних прийомів, що забезпечується їх внутрішньою феноменологією, яка задає синхронність операцій розширення горизонту бачення себе і контекстів свого життя і разом із тим розкриття нових, не усвідомлених раніше можливостей і знаходження новоз'явлених орієнтирів через знаходження смислу.

Грань CAEG розгортає багатоплановість дії екзистенціально-системного концепту і містить такі рівні: системно-динамічний, онтологічний, генетичний, функціональний та змістовно-контекстний. Системно-динамічний план визначає закономірності та механізми зростання складної системи, до яких належить і людина. Системно-динамічний план забезпечує знаходження меж системи та усвідомлення якісної характеристики аттракторів – її точок тяжіння до

найбільш прийнятних емоційних станів. Атрактори об'єктивують мнемічні контексти, створюючи смислове поле, організоване відповідно до відбиття життєвих відносин і переживання певного контексту. Онтологічний план окреслює індивіда на чотирьох рівнях особистісного функціонування: інтрапсихічному, що розгортається в ракурсах «Я є», «це є Я», «це Мої переживання», «це Мої думки», «це Я роблю», «це Мое життя зараз», «це Мое минуле», «це Мої уявлення про майбутнє», «це Мої Ресурси та Свобода», «це Моя Відповідальність»; інтерпсихічному – «Я і особисті відношення», «Я і соціум», «Я і мої діяльності», «Я і моя Професія»; екзистенціальному – «Я і Світ», «Я і моє Життя», «Я і життєві Події», «Я і Виклики життя», «Мої Іntenції»; системному – «Елементи систем, до яких належу» (наприклад, члени родини; грані життєвого сприйняття; здоров'я та симптоми; ставлення до минулого, майбутнього та сьогодення тощо), «Емоції і стани, що пов'язують елементи систем», «Емоції й програми дій, які зумовлені емоціями та станами». Генетичний план зумовлює відкриття та врахування сформованих позиції щодо себе, світу та життя з метою зрозуміти важливі життєві взаємозв'язки та причини напруги в просторі «Бути та Повинен»: між тим, що є, і тим, що актуалізує життєве завдання здійснити інтенційно задане. Функціональний план забезпечує гнучкість та варіативність діагностико-корекційних програм макрогенезу «картини світу». Фокус макрогенетичного процесу зосереджується на структурі й якості (узгодженість – неузгодженість; анахронічність – новизна; одноманітність – варіативність; стандартність – оригінальність) зв'язків між знайденими смислами раніше сформованого смислового поля та зумовлюючих його мнемічних контекстів. Змістовно-контекстний план інтегрує можливості всіх елементів екзистенціально-системного концепту на засаді синергетичного підходу (Протасова, 2000).

За М. Мінським, фрейм і системи фреймів можна уявити у вигляді сітки, що в конкретному психолого-педагогічному впливі актуалізує певні вузли та зв'язки між ними, а кожен вузол має бути наповнений власним завданням, що представляє ті чи інші характерні властивості ситуації, якій воно відповідає. Кожна грань моделі є парціальною складовою частиною, що змістово і функціонально впливає на оновлення смислового поля майбутнього психолога-консультанта, актуалізуючи кожен раз певні цілі і засіб впливу (наприклад, уявлення про себе,

власні екзистенціальні цілі, екзистенціальну мотивацію, знаходження персональної позиції щодо певної ситуації чи проблеми тощо). Крім того, фреймовий підхід дає змогу встановити оптимальне поєднання як теоретичного навчання й практичних навичок, так і діагностичних та корекційних засобів.

Загальною вимогою дії всіх шести граней психолого-педагогічної матриці є необхідність настроювати узагальнений фрейм на базу знань майбутнього психолога-консультанта щодо себе, світу та професії з метою збереження загальних закономірностей побудови асоціативної мережі. «Наведення мостів» між трьома конструктами «Я», «Світ», «Світ професії психолога-консультанта» виступає головним вектором макрогенезу «картини світу» майбутнього психолога-консультанта.

Висновки

Майбутній психолог-консультант навчається фаху, який спрямує його професійні дії на надання допомоги людині, котра знаходиться в ситуації «неможливості». Професійне завдання психолога-консультанта – допомогти клієнту пережити («прожити», «перепрожити») таку неможливість. Це означає, що психолог-консультант забезпечує систематичний кругообіг смислової архітектоники свідомості клієнта: «картина світу» → «смислове поле» → «реорганізаційна дія» → «функція переживання» → «парадоксальний зв'язок смислів» → оновлене «смислове поле» → оновлена «картина світу». Особистісним інструментом такої консультативної дії виступає смислова архітектоніка самого психолога-консультанта, яка має власну історію свого становлення (мікрогенезу) та розвитку (макрогенезу). «Вичерпування з потреби жити (бути) тих можливостей, які потенційно могли б бути, – це шлях становлення особистості як цілісності» (Максименко, 2006: 147). Без такого шляху як процесу здійснення життя, що є полем можливості для власної інтенційності та ресурсності, професіогенез майбутнього психолога-консультанта неможливий.

Фреймовий підхід, на засаді якого побудована узагальнена модель психолого-педагогічної матриці, дає змогу включити до себе максимально повний обсяг реальних ситуацій процесу макрогенезу «картини світу»: інтрапсихічних, інтерпсихічних, екзистенціальних, системних. Крім того, означена психолого-педагогічна матриця має безмежний ресурс бути адаптованою до конкретної ситуації шляхом задіяння окремих скриптів (сценаріїв) – ментальних репрезентацій каузально пов'язаних дій,

які спрямовані на головну мету макронезу «картини світу» – розвиток відкритої пізнавальної позиції щодо себе, світу і світу професії. Подальший інтерес стано-

вить розробка навчально-методичної програми факультативного курсу «Професійна карта світу психолога: причинна та смислова детермінація».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агафонов А.Ю. Основы смысловой теории сознания. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 296 с.
2. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. 1999. Вип. 11. С. 12–25.
3. Калішук С.М. Методика Фреда Е. Фідлера та вірогідність зміни установки особистості щодо інших. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2014. Вип. 48. С. 112–122.
4. Калішук С.М. Площина трансформативного екзистенціально-системного концепту реорганізації смислової архітектури свідомості особистості. *Психологічний часопис : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ, 2020. Том 6. Вип. 4. С. 107–118. DOI: 10.31108/1.2020.6.4.9 (дата звернення: 26.05.2020).
5. Калішук С.М. Смислова архітектура свідомості та екзистенціально-системний концепт реорганізації «картини світу» майбутніх психологів-консультантів. *Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої*. Вип. 48. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. С. 154–174. DOI: 10.32626/2227-6246.2020-48.154-174 (дата звернення: 26.05.2020).
6. Кибед М. & Шпаррер Й. Совсем наоборот. Москва : Институт консультирования и системных решений, 2014. 256 с.
7. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва : Смысл, 2003. 487 с.
8. Леонтьев Д.А. Синергетика и личность: к неравновесной персонологии. *Методология и история психологии*. 2018. Вип. 3. С. 96–104. DOI: 10.7868/S1819265318030068 (дата звернення: 26.05.2020).
9. Максименко С.Д. Генезис существования личности. Киев : КММ, 2006. 240 с.
10. Протасова Н.Г. Синергетичний підхід до управління інноваційними процесами у післядипломній освіті. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Київ : Логос, 2000. С. 281–282.
11. Прохазка Дж. & Норкросс Дж. Системы психотерапии. Для консультантов, психотерапевтов и психологов. Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. 383 с.
12. Психотерапия – что это? Современные представления / Под ред. Дж. Зейга & В. Мьюниона. Москва : Класс, 2000. 432 с.
13. Холодная М.А. *Психология интеллекта. Парадоксы исследования*. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 272 с.
14. Цапкин В.Н. Единство и многообразие терапевтического опыта. *Московский психотерапевтический журнал*. 1992. № 2. С. 5–40.
15. Цапкин В.Н. К новой картографии психотерапевтического поля. *Московский психотерапевтический журнал*. 2008. № 1. С. 36–59.
16. Adler A. What life should mean to you. London : George Allen & Unwin Ltd., 1932. 300 p.
17. Bernhardt, P. & Marcher, L. Individuation, Mutual Connection and the Body's Resources: An Interview with Lisbeth Marcher. *Preand Peri-natal Psychology Journal*. 1992. № 6(4) P. 281–293.
18. Görtz A. Existentielle Lebensqualität Ein neuer Ansatz innerhalb der Lebensqualitätsforschung und sein Nutzen als Outcome-Kriterium in der Psychotherapieforschung. *Existenzanalyse*. 2004. 21/2. P. 4–16.
19. Längle A. & Orgler Ch. Existenz-Skala. *Göttingen: Beltz Test Existenzanalyse*. 2000. 3. P. 56–62.
20. Längle A. The existential fundamental motivations structuring the motivational process. *Nova Science Publishers*. Vene, 2011. P. 41–56.
21. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *The Psychology of Computer Vision*. New York, 1975. P. 211–277.
22. Popovych I. & Blynova O. The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students Academic and Professional Activities. *The new Educational Review Volume* 55. 2019. P. 293–306. DOI: 10.15804/tner.2019.55.1.24
23. Varela F. Resonant Cell Assemblies. *Biological Research*. 1995. P. 81–95.

REFERENCES:

1. Agafonov, A.Yu. (2003). *Osnovy smyislovoy teorii soznaniya [Fundamentals of the semantic theory of consciousness]*. Sankt-Peterburg: Rech [in Russian].
2. Zhabotinskaya, S.A. (1999). Konceptualnyj analiz: tipy frejmov [Conceptual Analysis: Frame Types]. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки» – Bulletin of Cherkasy University. Philological Sciences Series*, 11, 12–25 [in Ukrainian].
3. Kalishuk, S.M. (2014). Metodika Freda E. Fidlera ta viroгідnist zmini ustanovki osobistosti shodo inshih [Fred E. Fidler's technique and likelihood of changing one's personality]. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*, 48, 112–122. [in Ukrainian].
4. Kalishuk, S.M. (2020a). Smislova arhitektonika svidomosti ta ekzistencialno-sistemnij koncept reorganizaciyi "kartini svitu" majbutnih psihologiv-konsultantiv [Notional Architectonics of Consciousness and Transformation of the Existential and Systemic Concept "Model of the World" of Future Psychologists who Have Their Professional Activity in the Sphere of Psychological Counseling]. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України* –

Problems of Modern Psychology: Collection of Scientific Papers of Kamianets-Podilsky National University named after Ivan Ogiienko, GS Psychological Institute. Kostyuk NAPN of Ukraine, 48, 154–174. Кам'янець-Подільський. DOI: 10.3262/6/2227-6246.2020-48.154-174 [in Ukrainian].

5. Kalishuk, S.M. (2020). Ploshina transteoretichnogo ekzistencialno-sistemnogo konceptu reorganizaciyi smislovyi arhitektoniki svidomosti osobistosti [The plane of the transtheoretic existential-systemic concept of reorganization of the semantic architectonics of personality consciousness.]. *Psihologichnij chasopis: Zbirnik naukovih prac Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini – Psychological journal: Collection of scientific papers of the Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk APN of Ukraine*, 6, 4, 154–174. Kiev. DOI: 10.31108/1.2020.6.4.9 [in Ukrainian].

6. Kibed, M. & Shparrer, I. (2014). Sovsem naoborot [Quite the contrary]. Moscow: Institut konsultirovaniya i sistemnyh reshenij [in Russian].

7. Leontev, D.A. (2003). *Psihologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj realnosti [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]*. Moscow: Smysl [in Russian].

8. Leontev, D.A. (2018). Sinergetika i lichnost: k neravnovesnoj personologii [Synergetics and personality: towards nonequilibrium personology]. *Metodologiya i istoriya psihologii – Methodology and history of psychology*, 3, 96–104. Moscow. DOI: 10.7868/S1819265318030068 [in Russian].

9. Maksimenko, S.D. (2006). *Genезis sushestvovaniya lichnosti [The genesis of the existence of personality]*. Kiev: KMM [in Ukrainian].

10. Protasova, N.G. (2000). Sinergetichnij pidhid do upravlinnya innovacijnimi procesami u pislyadiplomnij osviti [Synergetic approach to the management of innovative processes in postgraduate education]. *Pedagogichni innovaciyi: ideyi, realiyi, perspektivi – Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects*. Kiev: Logos [in Ukrainian].

11. Prohazka, Dzh., & Norkross, Dzh. (2007). *Sistemy psihoterapii. Dlya konsultantov, psihoterapevtov i psihologov [Psychotherapy systems. For consultants, psychotherapists and psychologists]*. Sankt-Peterburg: Prajm-EVROZNAK [in Russian].

12. Zejg, Dzh. & Myunion, V. (Eds.). (2000). *Psihoterapiya — chto eto? Sovremennyye predstavleniya [What is psychotherapy? Modern views]*. Moscow: Klass [in Russian].

13. Holodnaya, M.A. (2002). *Psihologiya intellekta. Paradoksy issledovaniya [Psychology of intelligence. Paradoxes of research]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

14. Capkin, V.N. (1992). Edinstvo i mnogoobrazie terapevticheskogo opyta [Unity and diversity of psychotherapeutic experience]. *Moskovskij psihoterapevticheskij zhurnal – Moscow psychotherapeutic magazine*, 2, 5–40. Moscow [in Russian].

15. Capkin, V.N. (2008). K novoj kartografii psihoterapevticheskogo polya [Toward a New Cartography of the Psychotherapeutic Field]. *Moskovskij psihoterapevticheskij zhurnal – Moscow psychotherapeutic magazine*, 1, 36–59. Moscow [in Russian].

16. Adler, A. (1932). What life should mean to you. London: George Allen & Unwin Ltd.

17. Bernhardt, P. & Marcher, L. (1992). Individuation, Mutual Connection and the Body's Resources: An Interview with Lisbeth Marcher. *Preand Peri-natal Psychology Journal*.

18. Görtz, A. (2004). Existentielle Lebensqualität Ein neuer Ansatz innerhalb der Lebensqualitätsforschung und sein Nutzen als Outcome-Kriterium in der Psychotherapieforschung. *Existenzanalyse*. Vein [in Austria].

19. Längle, A. & Orgler, Ch. (2000). *Existenz-Skala*. Göttingen: Beltz Test Existenzanalyse. Vein [in Austria].

20. Längle, A. (2011). The existential fundamental motivations structuring the motivational process. Nova Science Publishers. Vein [in Austria].

21. Minsky, M.A. (1975). *Framework for Representing Knowledge*. The Psychology of Computer Vision. New York.

22. Popovych, I. & Blynova, O. (2019). The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students Academic and Professional Activities. *The new Educational Review*. DOI: 10.15804/ner.2019.55.1.24

23. Varela, F. (1995). Resonant Cell Assemblies. *Biological Research*.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2020.

The article was received 17 June 2020.

УДК [159.9.07+159.942.5]:78.071

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-3-4>

ПРОБЛЕМА СЦЕНІЧНОЇ ТРИВОГИ МУЗИКАНТІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ксьондзик Олена Ігорівна,

аспірантка лабораторії соціальної психології особистості

Інститут соціальної та політичної психології

Національної академії педагогічних наук України

olenaksondzyk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1308-3266>

Мета. Статтю присвячено теоретичному огляду зарубіжних досліджень сценічної тривоги музикантів. У зв'язку з нестачею системного вивчення цього феномену метою статті є розкриття його поняттєвого змісту, особливостей вияву та джерел виникнення як фундаменту подальшого емпіричного дослідження.